

FORRÁS

H. CORNELIUS AGRIPPA VON NETTESHEIM A HŐSÖKRŐL, A FÖLDI ISTENEKRŐL ÉS AZ EMBERRŐL MINT ISTEN KÉPMÁSÁRÓL *TITKOS BÖLCSESSÉG*, III. KÖNYV, 34–37. FEJEZET

FRAZER-IMREGH Monika*

Károli Gáspár Református Egyetem, Magyarország

Beérkezett: 2025. május 11. • Elfogadva: 2025. május 17.

© 2025 A szerző

ABSZTRAKT

A lenti forrásközlés részlet Heinrich Cornelius Agrippa von Nettesheim *De occulta philosophia* (A titkos bölcsesség) című művének harmadik könyvéből, amelynek végső célkitűzése az emberi lélek *ascensio*-ja, felemelkedése, illetve felemelése Istenhez, tehát egyfajta „gyakorlati misztika”. A szerző az egész könyvet nemcsak a reneszánsz mágia kézikönyvének szánta, de egyben vissza kívánta állítani a *magus* és a *magia* kifejezések azon feltételezett antik jelentését, amely szerint azok a természet titkait alaposan ismerő bölcsét és az ő tudományát jelölték, negatív konnotációk nélkül. Noha számos antik, középkori és kortárs irodalmi és filozófiai művet beépít enciklopédiájába, mégis eredeti ismeretelméleti szempontot képvisel, amennyiben a legmagasabb tudást csak az arra rátermettek, tehát a lelkükben megtisztultak szerezhetik meg, továbbá minden tanulási folyamat a felemelkedés útjának rendelődik alá.

KULCSSZAVAK

Agrippa von Nettesheim, reneszánsz filozófia, mágia, kabbala, Isten nevei

* Levelező szerző. E-mail: imreghtonika@gmail.com.

Heinrich Cornelius Agrippa von Nettesheim (1486–1535) annak a reneszánsz szellemi áramlatnak a folytatója, amelynek újplatonikus ágát Marsilio Ficino (1433–1499) alapította meg, hermetikus vonalát Ludovico Lazzarelli (1447–1500) erősítette, keresztény kabbalista értelmezéseit pedig Giovanni Pico della Mirandola (1463–1494) kezdeményezte. Ez a szellemi áramlat az ókori újplatonikus gondolkodók, a iamblichosi theurgia, a *Corpus Hermeticum* és a (valójában középkori) zsidó kabbalisztika bevonásával igyekezett az addig az Aristotelés tanításain alapuló skolasztikát művelő kereszténységnek egy újabb filozófiai-teológiai aspektust adni.

A kölni származású gondolkodó szülővárosában és Párizsban tanult teológiát és skolasztikus filozófiát. Andreas Canter, a kölni egyetem újtó szellemű rektora vezérlete alatt megismerkedett idősebb Plinius *Naturalis historiájával*, a közelmúltig Albertus Magnusnak tulajdonított *Speculum astronomiae*-val,¹ és Ramon Llull írásaival is. 1509-től Párizsban tagja volt egy titkos társaságnak, amely hermetizmussal és keresztény kabbalával foglalkozott, és ugyanebben az évben Ausztriai Margit támogatását élvezve a Dôle-i egyetemen tartott előadásokat Johann Reuchlin kabbalista művéről, a *De verbo mirificóról* (1494).² Előadásaiért elnyerte a teológiai doktorátust, azonban ugyanezek miatt Jean Catilinet ferences prior jelentette mint „judaizáló eretneket”, így távoznia kellett Burgundiából. Ekkor körvonalazódott benne az ókori természeti mágia és a hermetizmus helyreállításának terve, amelynek első eredményeit *De occulta philosophia* címmel a würzburgi Johannes Trithemius (1462–1516) bencés rendi apátnak küldte el 1510 áprilisában, miután az év elején személyesen is felkereste a német tartományok legnagyobb mágikus könyvtárát létrehozó tudós szerzetest. Trithemius újabb szempontokat adott számára, és az újplatonikus theurgia kortárs művelői felé irányította őt, egyben intette, hogy művét csak nagyon szűk körben terjessze. Így Agrippa csak kéziratban adta azt tovább barátainak, miközben újabb irodalmat gyűjtött az átdolgozásához. 1510-ben I. Miksa császár diplomáciai szolgálatában Angliába utazott, ahol megismerkedett Ficino nagy tisztelőjével, az újplatonikus eszméket dédelgető humanista John Colet-val, a Szent Pál katedrális dékánjával.

1511-ben követte I. Miksát Itáliába, és teológusként részt vett az 1512-es pisai zsinaton, amelyet néhány bíboros II. Gyula pápa zsinata ellenében hívott össze. 1518-ig maradt Itáliában,³ ahol IX. Palaiologos Vilmos, Monferrati örgróf (1494–1518), és III. Károly, savoyai herceg (1486–1553) szolgálatában állt. Ezalatt hosszasan tanulmányozta Ficino és Pico műveit, valamint Ficinónak az újplatonikus szerzőkből: Plótinosból, Porphyriosból, Iamblichosból, Proklosból, Synesiosból és Psellosból készített fordításait és ezekhez írt kommentárjait is, aminek a nyomát a *De occulta philosophia* mindhárom könyvében felfedezhetjük. Személyesen, illetve levelezés révén megismerkedett a keresztény kabbala kortárs képviselőivel: Agostino és Paolo Riccióval (az utóbbi I. Miksa kikeresztelkedett magánorvosa volt).⁴

¹ A mű az asztrológiát érintő vitákra reagálva kategorizálja az ilyen tárgyú írásokat a következő besorolás szerint: elfogadható, részben elfogadható, illetve elvetendő. ZAMBELLI (1992) 43–74. Albert attribúcióját erősen kétségbe vonta RUTKIN (2019) 291–293, 501–502, PARAVICINI BAGLIANI (2001), ROY (2000) 159–180.

² REUCHLIN (1993).

³ PROST (1881–1882) I. 205–285, NAUERT (1965) 35–54.

⁴ Paolo Riccio (Paulus Ricius, 1506–1541) Pico és Reuchlin téziseit bővítette és fejlesztette tovább a kabbalista és keresztény források eredeti szintézisében. SCHMIDT-BIGGEMANN (1999), SCHMIDT-BIGGEMANN (2017) 47–56.

Továbbá a Paviai Egyetemen a *Lakomáról* (1512-ben) és Ficino *Corpus Hermeticum*-fordításáról, a *Poimandréről* (1515-ben) nagy hatású előadásokat tartott.⁵

Második legjelentősebb művének címe *De incertitudine et vanitate scientiarum atque artium declamatio inactiva* (*Vádbeszéd a tudományok és a filozófia bizonytalansága és hiábavalósága kapcsán*, 1526).⁶ Ebben kora tudományai – főként az orvoslás, a teológia és a jogtudomány – siralmas állapotát bírálja, és a legtöbb kutató ’szkeptikus szatíráként’ emlegeti.⁷ A könyvben több helyen látszólag tévedésként tünteti fel a mágiát tárgyaló, fiatalon írt enciklopédiáját, ezeket a sorait azonban Paola Zambelli és Vittoria Perrone Compagni az Agrippa leveleiben szereplő ellenkező megnyilvánulások mérlegére helyezi.⁸ Sok viszontagság után a *De occulta philosophia* végső változata Agrippa pártfogója, a kölni érsek és választófejedelem, Hermann von Wied közbenjárására jelenhetett meg 1533-ban, a hely és a kiadó feltüntetése nélkül.

A *De occulta philosophia*nak már létezik magyarul egy teljes és egy válogatás-fordítása. Hogy fordítótársammal, Hamvas Endre Ádámmal miért vállalkoztunk mégis az egész mű újrafordítására, azt az alábbiakban fejtem ki.

A válogatás-fordítást ismeretterjesztő jelleggel egy képzett szakmabeli, a néhai Magyar László András állította össze és fordította, ez 1990-ben jelent meg *Titkos bölcsélet* címmel.⁹ A kötet nem tartalmaz lábjegyzeteket, sem bibliográfiát; a bevezetésben közölt életrajzban annak főként kalandos elemeit hangsúlyozza. Nem tér ki a műnek sem a *Picatrix*szal sem egyéb hasonló tematikájú, korabeli munkákkal való kapcsolatára, amelyekből az egyébként bőven merít, ahogy a mágikus írásoknak az Albertus Magnusnak tulajdonított *Speculum astronomiában* lefektetett kategorizálásra sem.¹⁰ A könyvecske a teljes mű egynyelvű. Bevezetőjében nem foglalkozik a könyv filozófiai és teológiai vonatkozásaival, és Agrippa célkitűzéseit figyelmen kívül hagyva azt állítja, hogy a mű, bár nagy hatású és fontos, semmi eredetit nem tartalmaz, hiszen „voltaképpen idézethalmaz”.¹¹ Sajnos a Magyar László András által idézett szerzők listájából azonban három olyan jól ismert szerző, illetve munka is kimaradt, akiktől és amiből jelentős passzusok szerepelnek olykor akár szó szerint átemelve Agrippánál, a forrás megjelölése nélkül. Ezek: Marsilio Ficino *Három könyve az életről*,¹² Giovanni Pico della Mirandola *Heptaplusa*¹³ és a *Picatrix*.¹⁴ Ebből adódnak azok a válogatás szövegében felbukkanó terminológiai pontatlanságok, sőt fordítási hibák is, amelyeket a fenti szerzők és művek fordítása után már ki lehet küszöbölni. (Például az *imago* kifejezésről nem tudjuk meg Magyarától, hogy az egészen egyszerűen ’talizmán’.) Összességében tehát minden pon-

⁵ PROST (1881–1882) I, 262–263. A nyitóelőadások címei: *Oratio in praelectionem Convivii Platonis, amoris laudem continens* és *Oratio habita Papias in praelectionem Hermetis Trismegisti de potestate et sapientia Dei anno MDXV*. Az utóbbit kiadta ZAMBELLI (1954) 119–136.

⁶ H. C. Agrippa von Nettesheim: *De incertitudine et vanitate scientiarum atque artium declamatio inactiva*. Coloniae (1531). VAN DER POEL (1997) 153–184, 269–274.

⁷ KEEFER (1988) 614–653, ZAMBELLI (1960) 167–181, ZAMBELLI (1968) 185–199.

⁸ PERRONE COMPAGNI (1992) 7, ZAMBELLI (1960).

⁹ MAGYAR (1990).

¹⁰ A három fő kategória: „elfogadható”, „részben elfogadható”, „tiltott”. ZAMBELLI (1992) *passim*.

¹¹ MAGYAR (1990) 14.

¹² Magyarul: FICINO (2023).

¹³ Magyarul: PICO (2002). 2. kiad.: PICO (2025).

¹⁴ Magyarul: PICATRIX (2022).

ton egyetértek Bobory Dóra kifogásaival és kritikájával, aki korábban Magyar László András Cardano-fordításában igen hasonló problémákkal találkozott.¹⁵

A Hermit Kiadó teljes kiadását a szabadkőműves Kássa László¹⁶ jelentette meg könyvenként külön-külön (az I. könyvet 1999-ben, a II. könyvet 2000-ben, a III. könyvet 2014-ben) „*Okkult filozófia*” címmel.¹⁷ A kiadványok nem tartalmazzak jegyzeteket, sem elő- vagy utószót, az első könyv tartalomjegyzékéből hiányoznak a záró fejezetek címei (I. 69–74. fejezet, lásd 204–205; az utóbbin kellene lenniük). Az első kötet impresszuma szerint a fordító Ladányi Lóránd (helyesen és a többi kötetben: Lóránt), a szöveget lektorálta Kássa László, a nyelvi lektor Borsos Mária. Mivel a kötetek számos fordítási hibát tartalmaznak, utánanéztem a fordító további műveinek. (A nyelvi lektorról semmit sem találtam.) Ladányi Lóránt (1907–1944) a bridzs és a pasziánsz szakértője,¹⁸ a kártyajátékoknak azonban „a titkos tudásba beavató” szerepet is tulajdonított.¹⁹ A közelmúltban jelentette meg két kiadót, a Hermit (2018) és a Pythia (2020) Ladányi *Csakra-gyógyászat* című könyvét, amelynek 1944 előtti kiadásáról nem tudunk. A fordító ezoterikus érdeklődése tehát kétségszövegbevonhatatlan, Kássa is valószínűleg saját és Ladányi szabadkőműves háttere miatt ismerhette meg a munkásságát. Arra, hogy egyikük sem tudott, illetve tud alaposan latinul, és az eredeti szöveget sem értették pontosan, a Magyar Filozófiai Szemlében a közeljövőben megjelenő cikkemben számos példát hozok fel.²⁰

A kötetből már megjelent fordításaim az *Új Forrás* és az *Orpheus Noster* folyóirat számaiban olvashatók, egy további részletet pedig a *Vallástudományi Szemle* fog közölni.²¹ A teljes kötetet illetően jelenleg az utómunkálatok zajlanak, megjelenése a közeljövőben várható. Az alábbi szemelvényben a félistenekről és a hősökről olvashatunk, továbbá a tizenkét apostoloról, a halandó és földi istenekről (34–35. fejezet), majd a harmadik könyv egyik legfontosabb fejezetében Giovanni Pico della Mirandola és Ludovico Lazzarelli hermetikus tanításait továbbsszóve azt fejtegeti Agrippa, hogy miként teremtetett az ember Isten képmására (36. fej.).

A hősök és félistenek bemutatásában az antik példákon kívül a zsidó hagyományból, a germán és a viking mitológiából is merít, megnevezett forrásai Fulgentius, Lactantius, Psellos és Eusebios, de Jeromost is idézi név nélkül. Az antik hagyománynak megfelelően a félisteneknek az istenekéhez és a daimónokéhoz hasonló hatalmat, illetve közvetítő szerepet tulajdonít Agrippa, amennyiben nekik is megvannak a szerepeik és a kultuszuk, amelyek révén a földi ember számára segítségül szolgálhatnak.

¹⁵ BOBORY (2016).

¹⁶ A Hermit kiadó egy Miskolc melletti faluban, Ongán székel. Egy 2004-es riport alapján Kássa László „egy nyugati hermetikus páholy tagja, az egyik legjelentősebb hazai tarot-szakértő. (A sátánista mágiáról, illetve a tarotról szóló értekezései beavatási vizsgafeladatok voltak.)” BOGÁR (2004).

¹⁷ LADÁNYI (1999), LADÁNYI (2000), LADÁNYI (2014).

¹⁸ LADÁNYI (1941). LADÁNYI (1943); LADÁNYI é. n. [1944 előtt]; LADÁNYI – BODNÁR (2001).

¹⁹ „A kártya világhódító történelme során a titkos tudásba való beavatás szimbóluma, vallási szertartások tartozéka, a misztikus tudás hordozója, a jóvendülés eszköze volt.” Fülszöveg *A nagy Napóleon...* című kötetben, LADÁNYI – BODNÁR (2001).

²⁰ FRAZER-IMREGH (2024a).

²¹ FRAZER-IMREGH (2024b), FRAZER-IMREGH (2024c), FRAZER-IMREGH (2024d), FRAZER-IMREGH (2025a), FRAZER-IMREGH (2025b), FRAZER-IMREGH (2025c).

A keresztény kultúrkör „hősei” a szentek, akikben a Messiás, azaz Jézus Krisztus lelke uralkodik, és az isteni hatalomtól származó erejük révén képesek a halandókat különféle kéréseikre válaszul sajátos adományaikkal megsegíteni. Tehát minden szent másféle jótéteményeket juttat az embereknek. Agrippa szerint ezt hatékonyabban teszik az angyaloknál, mivel közelebb állnak az emberi lényekhez. A szentek közül kiemelkedik a tizenkét apostol és Jézus hetvenkét tanítványa, akik ugyanennyi nép, illetve nyelv élén állnak.

A 35. fejezetben a „halandó istenek” kifejezés a földi kormányzókra, azaz a fejedelmekre, királyokra és a főpapokra utal, akik a törvények és a feléjük tanúsított tisztelet révén mintegy társai az isteni hatalmaknak. Ennek igazolására előbb ószövetségi idézeteket hoz, majd Ovidiustól a *Fastiból*, Platóntól pedig az *Államból* sorol fel példákat. Ezután a földrajzi helyeknek, napoknak, hónapoknak, bolygóknek, csillagképeknek nevet adó hősökről beszél az antikvitáson túl a germán és viking mítoszokban, majd a hősök csodálatos képességeiről, csodatetteikről és gyógyító erejükről szól Nagy Sándortól Caesaron át Mózesig.

A 36. fejezet Reuchlin *De verbo mirifico* című műve nyomán a hermetikus írások közül az *Asclepius*nak azzal az állításával indul, hogy Isten két képmást készített magáról: a világot (*makrokosmos*) és az embert (*mikrokosmos*). Az említett két írást követve ismerteti e két világ tulajdonságait, amelyeket teremtőjüktől örököltek. E tulajdonságok itt részben párhuzamban, részben pedig szembe állítva jelennek meg. Reuchlin is Marsilio Ficino és Giovanni Pico della Mirandola műveire támaszkodott az embernek a teremtésben elfoglalt központi helyzetére vonatkozó kifejtéseiben, elsősorban az utóbbi *Beszéd az ember méltóságáról* és a *Heptaplus*, azaz a *Teremtés hétszeres értelmezése* című munkái révén. Agrippa ezeket a gondolatokat foglalja össze tömören a fejezet első részében. Episztemológiájában azonban Ficinónak a *Lakoma-kommentárjából* is jócskán merít: „Nem található az emberben semmi, egyetlen elrendezés sem, amelyben ne ragyogna valami az istenségből, és nincs Istenben semmi, ami ne lenne képviselve az emberben. Aki tehát saját magát megismeri, önmagában mindent megismer. Megismeri először is Istent, akinek a képmására teremtettet, megismeri a világot, amelynek a mását hordozza, megismer minden teremtményt, amelyeknek a zászlóvivője.”

A lélek három fő képessége, az emlékezet, az értelem és az akarat, majd a lélek éteri hordozójának tárgyalása után a következő téma a három emberi lélekrész a platonikusok, főként Plótinos, továbbá Hermés Trismegistos tanításai alapján. Ezek közül a legfelsőt, a „világos értelmet” a mózesi Teremtésben „az élet lehetetével” azonosítja, a legalsót, az „érzékelő lelket” pedig Pál leveleiben az „érzéki emberrel”. Közöttük a „gondolkodó szellem” összeköti a két végletet, és szabad lévén működésében hol ehhez, hol a másikhoz húz. Boldoggá azonban csak akkor válik, ha folyamatosan a felsőbb rész felé hajlik, és vele egyesülvén végül Isten magába fogadja. A fejezet utolsó részében Lazzarelli nyomán a beszéd és a szavak teremthőerejét fejtegeti, itt Lazzarelli egyik versét szó szerint is idézi a *Hermés keverőedényéből*, de hivatkozik Aristotelésnek *Az égről* és a *Nikomachosi etika* című műveire is.

H. CORNELIUS AGRIPPA VON NETTESHEIM

TITKOS BÖLCSESSÉG

III. könyv, 34. fejezet

Az animasztikus rendről és a hősökrol²²

A boldog szellemek kórusa után az animasztikus rend következik, amelyet a zsidó teológusok *issim*nek hívnak, ami annyit tesz: 'bátor és erős férfiak', a pogányok mágusai pedig hősöknek és félisteneknek. Fulgentius, aki nem megvetendő szerző, úgy véli, hogy vagy azért hívják így őket, mert szerény érdemeik miatt nem tartották őket méltónak az égre, de földieknek sem gondolják őket, mivel adottságaik tiszteletre méltók, amilyenek egykor Priapus, Hippo és Vertumnus voltak;²³ vagy mert isteni erényeik és az emberi nemnek tett jótéteményeik révén kitűntek ebben az életben, és haláluk után halandóból a boldog istenek karának tagjai lettek. Ők azután örökké ugyanazokat az erényeket és jótéteményeket nyújtják a halandóknak, amelyekben kiemelkedtek.

Vagy azért félistenek, mert titkon isteni származásúak, egy isten vagy daimón egy halandóval egyesülve nemzette őket, és ezért egy afféle köztes természet jutott nekik, úgyhogy sem angyalok, sem emberek; ez a véleménye Lactantiusnak is.²⁴ Még ma is vannak, akik a daimónok társaságát élvezik, sőt velük egyesülnek, ugyanis mindenki úgy hiszi, hogy Merlin, a brit *vates* egy daimóntól és egy szűztől született. De még Platonról, a filozófia fejedelméről is úgy vélekedtek, hogy egy szűz fia, akit Apollón egy látomás képében csábított el.²⁵

Továbbá a történeti könyvekben szerepel, hogy a gótok bizonyos, kinézetre és tehetségre nézve is tiszteletre méltó nőalakjai (akiket alrunáknak neveznek),²⁶ akik egykor elhagyták Filimer²⁷ vagy (ahogy mások említik) Idanthrés király táborát, a Meótis mocsarain²⁸ túl az ázsiai Skytia pusztáiba vándoroltak el, ahol miután faunokkal és szatírokkal háltak, megszülettek az első hunokat. Sőt Psellos szerint a daimónok olykor elhullajtják a magjukat, amiből apró lények születnek.²⁹

²² A fordítás az alábbi kiadás alapján készült: PERRONE COMPAGNI (1992) 502–515. Ezúton köszönöm héber lektorom, Barta Péter József segítségét a héber szövegrészek beírásában és az átírások javításában, köszönöm továbbá értékes nyelvi megjegyzeteit is.

²³ Fulg. *Expositio sermonum antiquorum*, 11.

²⁴ Lactant. *Div. inst.* II. 14. 4.

²⁵ Jer. *Adv. Iovinian.* I. 42. 309.

²⁶ Alrúna a viking (óskandináv Qlrún) és a germán mitológia (ófelnémet Ailrun – modern alakja Alraune) nőalakja. A germán mitológiában Ailrun a legendás nyilas, Agilaz felesége. Neve mandragórát is jelent a svéd, dán, norvég és német nyelvekben.

²⁷ Gadarik fia Filimer korai gót király a mai Lengyelország területén. Népének megsokszorozódása okán úgy döntött, hogy megszállja Skytiát, ahonnan kiűzte a sarmatákat. A VI. századi Iordanes számol be történetükről és arról az epizódról, hogy a király kiűzte a *haliurunnas*nak nevezett boszorkányokat. Iordanes: *Getica*, XXIV. 121.

²⁸ Meótis a Fekete-tenger sekélyebb északi öble, a mai Azovi-tenger. A Fekete-tengerrel a Krím és a Tamany-félsziget között fekvő Kercsi-szoros köti össze.

²⁹ Psellos: *De operatione daemonum*.

Tehát ezeknek a félisteneknek nem kisebb a hatalmuk a földi dolgok juttatásában és azok irányításában, mint az isteneknek és a daimónoknak. Megvannak a számukra rendelt szerepek és feladatok, és ezekkel kapcsolatban vannak templomaik, szobraik, oltárai, áldozataik, fogadalmak és a vallás egyéb misztériumai, amelyeket nekik szenteltek, csakúgy, mint az isteneknek. És a könyörgésben segítségül hívott neveik isteni és mágikus erővel bírnak bizonyos csodák végrehajtásához. Eusebios elbeszéli, hogy Tyanai Apollónios nevéhez könyörögve ezt többen megtapasztalták.³⁰ Sok efféle dolgot olvashatunk Héraklésről, Atlasról, Asklépiosról és a pogányok többi hērósáról a régi költőknél, történetíróknál és filozófusoknál; de ezek a pogányok bolondságai.

A mi szent hőseinkről³¹ is úgy hisszük, hogy az isteni hatalomtól származik az erejük. Mindannyiukban a Messiás lelke uralkodik (ahogy a zsidó teológusok tanúsítják). Ő pedig Jézus Krisztus, aki különböző szentjein keresztül, mintegy ehhez igazított testrészei révén felügyeli és osztja szét kegyelmének különféle ajándékait a földi világban, és minden egyes szentre a közreműködés egy sajátos feladata járul. Ezért, amikor különféle kérésekkel és könyörgésekkel imádkozunk hozzájuk, a kegyelmek sokféle kiosztása szerint mindegyikük örömet a saját ajándékaiban, jótéteményeiben, kegyében részesített bennünket. Méghozzá sokkal készségesebben és sokkal bőkezűbben, mint az anyagi hatalmak, mert ők közelebb állnak hozzánk, és a természetük a miénkkel rokon, mint akik valaha emberek voltak, és megtapasztalták az emberi szenvedélyeket és gyengeségeket; azontúl neveik, fokuk és feladataik számunkra ismertebbek.

Szinte végtelen számú sokaságuk közül tizenkettő van, akik a legfőbbek, tudniillik Krisztus tizenkét apostola, akik ahogy az Evangélium igazsága mondja, tizenkét trónuson ülnek, Izrael tizenkét törzse felett bíraskodnak, akik a *Jelenések*ben az égi Jeruzsálem tizenkét kapuja fölötti talapzatokon állnak, akik a tizenkét jegy élén állnak, és akiket tizenkét drágakő szimbolizál, és közöttük van felosztva a földkerekség.³²

Az ő valódi neveik a következők:³³ az első שמעון הכפי *Simeon ha-kefi*,³⁴ azaz Péter [az Előfutár]; a második אלעזר *Eluzaj*,³⁵ akit Andrásnak hívunk; a harmadik יעקב *Jaakova*,³⁶ azaz az idősebb Jakab; a negyedik פוליפוש *Polipposz*,³⁷ akit Fülöpnek nevezünk; az ötödik ברכיה

³⁰ Euseb. *Liber contra Hieroclem*, 44. col. 859.

³¹ A keresztény szentekről.

³² *Jelenések* 21:11–14.

³³ A bekezdéshez lásd F. Zorzi: *De harmonia mundi totius cantica tria*. Venetiis (1525): II. 7. 12; II. 7. 23.

³⁴ שמעון הכפי. – Az apostolok héber neveinek magyar átírására a filológiai átírási rendszert alkalmaztam Laczkó Krisztina – Mártonfi Attila *Helyesírás*. Budapest (2005), 261–267. alapján. A Héber Bibliában előforduló nevek esetében a sztenderd masszoréta olvasatot követem. Ahol Zorzi nyomán Agrippa vokalizációja eltér, azt lábjegyzetben jelzem. – Barta Péter József, a szöveg héber lektora (a továbbiakban: BPJ) megjegyzése.

³⁵ אלעזר lásd *IKrón* 12:6. Agrippa olvasata: Aleuzi. – BPJ.

³⁶ יעקב lásd *IKrón* 4:36. Agrippa átírása (Iahacobah) nem ejtendő hé betűket tartalmaz, az első az ajin, a második a szó végi hé. A vét következetesen b-v-el írja át. – BPJ.

³⁷ פוליפוש A görög Φίλιππος név torzított átírása. Nem kizárható, hogy eredetileg egy csúfolódó torzított névalak (a görögötől átvett פוליפוש szó jelentése: polip!) került ismételtlen átalakításra, annak érdekében, hogy a számértéke megfelelő legyen a kabbalisztikus értelmezéshez (gematria). Az ilyen átalakításokat nevezte Blau Lajos (1861–1936) „a zsargon helyesírásának”. – BPJ.

Berekhja,³⁸ azaz Bertalan; a hatodik יוהנה *Joháná*,³⁹ akit Jánosnak mondunk; a hetedik תמני *Tamni*,⁴⁰ akit Tamásnak mondunk; a nyolcadik neve מדרן *Mádon*,⁴¹ ami helyett mi Mátét mondunk; a kilencedik יעקב *Jakov*,⁴² azaz a fiatalabb Jakab; a tizedik חטיפה *Hatifa*,⁴³ azaz Tádé; a tizenegyedik שמעם *Simeam*,⁴⁴ aki a Zelóta Simon; a tizenkettedik מתייה *Mattitja*,⁴⁵ akit Mátyásnak mondunk.⁴⁶

Utánuk következik Krisztus hetvenkét tanítványa, akik ugyanannyi égi *quinarius*,⁴⁷ valamint törzs, nép, nemzet és nyelv élén állnak. Utánuk a szentek megszámlálhatatlan sokasága, akik szintén különféle feladatokat, helyeket, nemzeteket és népeket fogadnak oltalmukba és védelmükbe, akik nyilvánvaló csodáit, amelyek a hozzájuk könyörgők hű imáira érkeznek, világosan látjuk és valljuk.

35. fejezet

A halandó és földi istenekről

Közvetlenül utánuk jönnek a halandó istenek, akiket hasonlóképpen hősöknek és földi isteneknek, vagyis a fönti istenek társainak hívunk; tudniillik a királyokat, a fejedelmeket és a főpapokat, akik ezt a világot irányítják és törvényeikkel kormányozzák. Rájuk mint istenekre nézünk fel, tiszteljük és csodáljuk őket, mert maga Isten engedte, hogy részesedjenek az Ő nevében, és saját maga is megerősítette azt, amikor isteneknek nevezve megszólította őket, ahogyan Mózesnek is ezt mondta: „íme, mintegy Istenné tettelek a fáraó számára”.⁴⁸ Másutt ezt tanította róluk: „az isteneket ne rágalmazd”.⁴⁹ Azután: „Ha a tolvaj nem kerül meg, állítsák a ház gazdáját az istenek elé”.⁵⁰ A Zsoltáríró ezt mondja: „Egybegyűlnek a népek fejedel-

³⁸ יַעֲקֹב lásd Zak 1:1. Agrippa: Barachiah. – BPJ.

³⁹ יוֹהָנָה Agrippa átírása (Iohanah) a nem ejtendő szóvégi hé betűt következetesen jelzi. Vagy gúnyolódó feminizálása יוֹהָנָן névnek (ennek a magyar formája a János) vagy a יוֹהָנָה és a יוֹנָה (a galamb jelentésű Jóna v. Jónás, vö. Mt 16:17) nevek összevonásából képzett keresztény kabbalista elnevezés. Ahogy Moshe Idel rámutatott, némely esetben a keresztény kabbalisták (még olyan jeles hebraisták is, mint Johannes Reuchlin) nem érzékelték egyes zsidó polemikus iratok szarkazmusát. Nem zárható ki, hogy az apostolok Agrippa által itt közölt nevei is eredetileg egy polemikus iratban jelentek meg. – BPJ.

⁴⁰ תַּמְנִי – BPJ.

⁴¹ מַדְרִין lásd Józs 11:1. A szó jelentése „vita, veszekedés, viszály”. Mivel a keresztény térítés bevett gyakorlata volt a Hegyi beszéddel kezdeni, érthető okból utaltak így a zsidók belső polemikus irataikban az azt tartalmazó könyvre, a Máté szerint való evangéliumra. Agrippa, illetve forrása, Zorzi, latin Medon vokalizációt alkalmaz. – BPJ.

⁴² יַעֲקֹב Agrippa itt is h-val adja vissza az ajint: Iahacob. – BPJ.

⁴³ חֲטִיפָה lásd Ezsd. 2:54. Az arámi név jelentése: „az elfogott, elrabolt”. – BPJ.

⁴⁴ שְׁמַעְיָם lásd 1Krn 9:38. A görög fordításban (Septuaginta) (α)αμαΣ formában szerepel, talán ezért vokalizálta Agrippa, illetve forrása Samammak, aminek a jelentése: „elpusztította” lenne. – BPJ.

⁴⁵ מַתִּיָּה Az erős dages az első távban van, nem a másodikban. – BPJ.

⁴⁶ A tizenkét apostol közé tartozott az iskarióti Júdás is, aki Jézus árulója lett, így lett a tizenkettedik Mátyás. Öt fokot átvéelő terület egy jegyen belül. Ez a szakkifejezés nem szerepel a korábbi asztrológiai forrásokban. (Kárpáti Gábor Csaba megjegyzése.)

⁴⁸ Kivonulás 7:1.

⁴⁹ Kivonulás 22:27.

⁵⁰ Kivonulás 22:7.

mei Ábrahám Istenének népével, mert a föld minden hatalmasa az Istené: igen fenséges ő”⁵¹ Másutt pedig: „Állt az Isten az istenek gyülekezetében, s ítélkezik az isteneken”⁵² Majd kicsit később: „Én azt mondtam: »Ti istenek vagytok, mindnyájan a Fölséges fiai.«”⁵³ Tiszteletüket és imádatukat is előírta, elrendelve számukra a tizedet és a termés zsengéjének adóját; a kard jogát adta nekik, megtiltotta átkozásukat, megparancsolta a nekik való engedelmeskedést, még akkor is, ha nem értünk velük egyet. Ezért az egész antikvitás uralkodóit isteneknek nevezte, és mint isteni erőket tisztelte őket, ahogy Ianus isten tanúsítja Ovidiusnál, a *Római naptár* első énekében, ahol ezt mondja:

Akkor uralkodtam, mikor istenek éltek e földön,
s emberi lak szívesen látta az égieket.⁵⁴

Az isteni Platón is az *Államban* azt tanította, hogy az élő és a halott uralkodókat is isteneknek kijáró tisztelettel kell övezni,⁵⁵ és ez a tanítása minden pogány nép között, már a gyermekkortól fogva örökösén elfogadottá vált. Tudniillik uralkodóikat istenekként tisztelték, és megadták a nekik kijáró áldozatokat, szent emléküket örökre megőrizték. Ezért róluk örökké fennálló neveket adtak a provinciáknak, hegyeknek, folyóknak, vizeknek, szigeteknek és a tengernek, azután piramisokat, hatalmas szobrokat, diadalíveket, emlékműveket, szobrokat, templomokat, játékokat, ünnepeket szenteltek nekik nagy pompával. Azontúl az egeket, a csillagokat, a napokat és a hónapokat is az ő neveikről nevezték el; ezért január Ianusról, július Iuliusról, augusztus Augustusról kapta a nevét, s ugyanígy Mercurius napja⁵⁶ Hermés [Mercurius] Tristmegistosról, Jupiter napja⁵⁷ Iuppiterről.

Azt olvassuk, hogy ezt a szokást nemcsak az egyiptomiak, a görögök és a rómaiak követték, hanem a legtovábbbarbárok, a gótok, a dánok és a teutonok is. Ezért Saxo Grammaticus tanúsága szerint,⁵⁸ amit az előbbiektől Mercurius napjának mondanak, azt a gótok Odin napjának nevezik, amit ők Iupiter napjának, azt ezek Thor napjának, Odinról és Thorról, a gótok és dánok egykori királyairól. És nem másért hívják őket gótoknak, mint hogy a legfőbb istent az ő nyelvükön Gottnak nevezik. Emiatt mondják őket teutonoknak is, mivel azt az istent, akit Marsként tiszteltek, ők Teutannak hívták – a gallok Mercuriust szólították így.

Tehát a királyok és a főpapok, ha igazságosak, akkor az istenek társai, és hasonló hatalommal bírnak. Ezért képesek meggyógyítani a betegeket pusztá érintésükkel vagy szavukkal. Olykor az időknek és az egeknek is parancsolnak, ahogy Augustusról énekelte meg Vergilius:

Álló éjjel esett, indult reggelre a játék,
Iuppiter és Caesar égi uralma közös.⁵⁹

⁵¹ Zsoltárok 47:10.

⁵² Zsoltárok 82:1.

⁵³ Zsoltárok 82:6.

⁵⁴ *Ov. Fast.* I. 247–248. Gaál László fordítása.

⁵⁵ *Pl. Resp.* III. 414a.

⁵⁶ Szerda, ld. az újlatin nyelvekben: olaszul *mercoledì*, franciául *Mercredi*, spanyolul *Miércoles* stb.

⁵⁷ Csütörtök; olaszul *giovedì*, franciául *Jeudi*, spanyolul *Jueves* stb.

⁵⁸ Saxo Grammaticus: *Historia Danica*, 6.

⁵⁹ Verg. *Nocte*. Saját fordítás.

Józsueról is ezt tanúsítja a Szentírás, aki Gibeonban utasította a Napot és a Holdat, amikor ezt mondta: „»Nap, ne mozdulj Gibeon felé, és Hold Ajjalon völgye felé!« Megállt intésére a Nap és a Hold, s a Nap nem nyugodott le egy teljes napig, amíg bosszút nem állt ellenségein, amikor az Úr engedett az ember szavának.”⁶⁰

Mózes is kettéválasztotta a Vörös-tengert,⁶¹ Józsue pedig a Jordánt,⁶² és vezetésükkel a nép száraz lábbal kelt át; makedón Nagy Sándor hasonlóképp vezette át seregét. Néha prófétai szellem hatja át őket, ahogy Kajafásról olvassuk a Szentírásban, hogy prófétált, amiatt, hogy abban az évben főpap volt.⁶³

Mivel tehát úgy áll a dolog, hogy nevének és hatalmának megosztásával Isten akarta úgy, hogy a föld királyait és főpapjait isteneknek mondják, illő, hogy mi is megbecsüljük őket, szem előtt tartjuk döntéseiket, és főként engedelmeskedjünk nekik, könyörögniük hozzájuk, imádjuk, és a tisztelet minden fajtájával övezzük őket, és bennük magát a legfőbb Istent tiszteljük.

36. fejezet

Miként teremtett az ember Isten képmására?

A legbőkezőbb Isten, ahogy Trismegistos mondja,⁶⁴ két képmást készített magáról, tudniillik a világot és az embert. Közülük az egyikben csodálatos művekkel szerzett örömet magának, a másikban pedig gyönyörködött. Ő, minthogy ő maga is egy, egyetlen világot teremtett; mivel végtelen, kerek világot teremtett; mivel örök, romolhatatlan és örökkévaló világot teremtett. Mivel ő maga hatalmas, mindenek között a legnagyobb világot teremtette; mivel ő maga a legfőbb élet, a világot az élet magjaival ékesítette, mivel ő maga szül meg mindent önmagából. És mivel ő maga mindenható, pusztán akaratából, a természet bármiféle kényszere nélkül a világot nem valamely már létező anyagból, hanem a semmiből teremtette. Mivel ő a legfőbb jó, szava, amely minden dolog első ideája, tökéletes akaratótól és lényegi szeretetétől átölelve ezt a külső világot a belső, tudniillik az ideális világ mintája alapján hozta létre.⁶⁵ Mindazonáltal semmit nem veszített el az idea lényegéből, hanem a semmiből teremtette, ami már öröktől fogva megvolt benne idea gyanánt.

Megteremtette Isten az embert is a saját képmására, mert miként Isten képmása a világ, úgy a világ képmása az ember.⁶⁶ Némelyek úgy vélik, hogy ezért mondják, hogy az ember nem pusztán Isten képmásaként teremtett, hanem Isten képmására, mintegy a képmás képmására.⁶⁷ Emiatt mikrokozmosznak, vagyis kis világnak nevezik. A világ értelmes és halhatatlan élőlény. Az ember hasonlóképpen értelmes, de halandó, azaz részeire bomló élőlény. Mert, ahogy Hermész mondja, mivel a világ maga halhatatlan, lehetetlen, hogy bármely része is el-

⁶⁰ Józsue 10:12–14.

⁶¹ Kivonulás 14:21–22.

⁶² Józsue 3:15–17.

⁶³ János 11:49–51. ZORZI (1525) III. 4. 4.

⁶⁴ *Corpus Hermeticum* 15 (*Asclepius*), 6. J. Reuchlin: *De verbo mirifico*, 2.

⁶⁵ *Asclepius* 8.

⁶⁶ Teremtés 1:27. *Corpus Hermeticum* 8 (*Nihil*), 5.

⁶⁷ Lazzarelli: *Crater Hermetis*, passim.

pusztuljon.⁶⁸ A halál tehát üres kifejezés; mint az űr, sehol sem létezik.⁶⁹ Azt mondjuk az emberről, hogy meghal, amikor a test és lélek elválik egymástól, de nem azért, mintha bármely része ezek közül elpusztulna vagy semmivé válna.⁷⁰

Mindazonáltal Isten igaz képmása az ő Igéje, a bölcsesség, az élet, a fény és az igazság, aki önmagától létezik, az ő képmása, vagyis az emberi lélek az a képmás, ami miatt azt mondjuk, hogy Isten képmására teremtetünk, nem pedig a világ vagy a teremtmények képmására. Mert ahogy Istent nem lehet megérinteni, sem fülünkkel felfogni, sem szemünkkel megpillantani, úgy az ember lelkét sem látni, sem hallani, sem megérinteni nem lehet. És ahogy Isten maga végtelen, és nem lehet korlátok közé szorítani, úgy az emberi lélek is szabad, és nem lehet sem kényszeríteni, sem megmérni. Azután, ahogy Isten az egész világot és mindent, ami benne van, egyedül értelmében hordozza, úgy az emberi lélek azt a gondolkodásával fogja fel. És ami egyedül az ő sajátossága Istennel együtt, ahogyan Isten pusztá intésével mozgatja és kormányozza az egész világot, úgy az emberi lélek is pusztá intésével működteti és irányítja testét.

Ezért szükségszerű volt, hogy az Isten igéjének pecsétjét viselő emberi lélek a testi embert a világ legtökéletesebb példája gyanánt felöltse.⁷¹ Az embert tehát egy másik világnak és Isten másik képmásának nevezik, mivel megvan benne minden, amit a nagyobb világ tartalmaz, és így semmi nincs, ami ne lenne megtalálható igazán és valóban az emberben is. S ezek benne ugyanazokra a célokra szolgálnak, mint a nagyobbik világban.

Megvannak benne az elemek,⁷² természetük legigazibb sajátosságaival; van benne egy finom éteri test, a lélek hordozója, amely arányaiban az égnek felel meg, megvan benne a növények vegetatív élete, az állatok érzékelése, az égi szellem, az angyali gondolkodás és az isteni értelem; mindezeknek egyszerre egybefüggő, igaz összekapcsolódása és isteni birtoka. Ezért hívják az embert a Szentírásban „minden teremtménynek”. És a másik világgá lett ember nemcsak magába foglalja annak minden részét, de Istent magát is befogja, és tartalmazza.

Ezért mondja a pythagoreus Xystus,⁷³ hogy az ember lelke Isten temploma, amit Pál sokkal lényegre törőbben mondott ki: „Isten temploma vagytok”,⁷⁴ és ugyanezt a Szentírás több helyen tanúsítja. Tehát az ember Istennek legkifejezőbb képmása, minthogy az ember mindent tartalmaz, ami Istenben van: Isten azonban egyfajta kiválósága révén mindent erejében tartalmaz, és egyszerűen, mint mindennek az oka és eredete. Az embernek pedig megadta azt a képességet, hogy hasonlóképpen tartalmazzon mindent, de működésben és összetetten, mint mindennek a kapcsa, köteléke és csomója.

Tehát egyedül az ember örvend annak a megtiszteltetésnek, hogy mindennel van valamilyen azonossága, mindennel együttműködik, mindennel közösködik. Azonos az anyaggal a saját szubsztrátumában, az elemekkel a négyféle testében, a növényekkel a vegetatív képességben, az állatokkal az érzékelőben, az egekkel az éteri szellemen és a fenti részek befolyásában a lentiekre, az angyalokkal az értelemben és a bölcsességben, Istennel abban, hogy minden

⁶⁸ *Corpus Hermeticum* 8 (*Nihil*), 1.

⁶⁹ *Corpus Hermeticum* 11 (*Mens*), 14.

⁷⁰ *Corpus Hermeticum* 12 (*Comm.*), 16.

⁷¹ Innen a Xystussal kezdődő mondatig Agrippa forrása a következő: Giovanni Pico della Mirandola: *Heptaplus, avagy a Teremtés hétszeres értelmezése*, V. 6.

⁷² A négy elem: a föld, a víz, a levegő és a tűz.

⁷³ Sextus Pythagoricus: *Sententiae*, 46. Innen a Geberrel kezdődő mondatig lásd ZORZI (1525) I. 6. 32–33; III. 6. 4; I. 5. 10; III. 6. 1; III. 1. 7; III. 4. 6.

⁷⁴ 1Korinthuszi 3:16.

megvan benne; Istennel és az értelmekkel társalog a hit és bölcsesség révén, az egekkel és az égiekkel a gondolkodás és az értekezés révén, minden földi dologgal az érzékelés és az uralom révén. Mindenre kihat, és hatalma van mindenben – még Istenen is, hiszen megérti és szereti.

Ahogy Isten mindent ismer, úgy az ember is minden megismerhetőt képes megismerni, mivel a neki megfelelő tárgy a lét általában, vagy ahogy mások mondják, maga az igazság. Nincs az emberben semmi, egyetlen készség sem, amelyben ne ragyogna valami az istenségből, és nincs Istenben semmi, ami ne jelenne meg az emberben. Aki tehát saját magát megismeri, önmagában mindent megismer. Megismeri először is Istent, akinek a képmására teremtetett, megismeri a világot, amelynek a mását hordozza, megismer minden teremtményt, amelyeknek a zászlóvivője.⁷⁵ Megtudja, hogy milyen segítségre tehet szert a kövektől, növényektől, állatoktól, elemektől, az egektől, a daimónoktól, az angyaloktól és minden egyes dologtól. Továbbá, hogy miként használhatja fel ezeket minden egyes esetben a kellő helyen, időben, rendben, mértékben, arányban, összhangban, hogyan vonzhatja magához, és vezetheti le, csakúgy, mint a mágnes a vasat.

Geber is azt tanítja az *Alchímia foglalatában*, hogy senki nem juthat e művészetben tökéletességre, ha előtte nem ismerte meg önmagában annak az elemeit.⁷⁶ Minél inkább megismeri valaki önmagát, annál nagyobb vonzóerőre tesz szert, és annál nagyobb és csodálatosabb dolgokra képes. Olyan tökéletességre jut, hogy „Isten fiává válik, és egy Istennel megegyező képmássá alakul át”, és egyesül vele, ami sem az angyaloknak, sem a világnak, és egyetlen teremtménynek sem adatott meg, csak az embernek; tudniillik, hogy Isten fiává válhat, és egyesülhet Istennel.⁷⁷

Amikor pedig az ember egyesült Istennel, minden benne levő dolog egyesül; először is az értelem, azután a szellem és a lelki erők, az életerő, az elemek, egészen az anyagig, magával vonva a testet is, amelynek ő a formája, jobb sorsra és egyfajta égi természetre vezetve azt, míg meg nem dicsőül a halhatatlanságban. Ez (mint már mondtuk), az ember sajátos előjoga, amelynek révén az isteni képmás méltósága a sajátja, és semmilyen más teremtménnyel nem közös.

Vannak teológusok, akik az ember három fő képességét (az emlékezetet, az értelmet és az akaratot) a szentháromság képmásának tulajdonítják.⁷⁸ Vannak, akik még tovább mennek; nemcsak az elsődleges cselekvéseknek nevezett három fő képességbe helyezik ezt a képmást, hanem a másodlagos cselekvésekbe is. Ahogy az emlékezet az Atyát, az értelem a Fiút, az akarat a Szentlelket ábrázolja, úgy az ige az értelmünkben keletkezik, a szeretet az akaratunkból árad ki, az értelemnek pedig van jelen levő tárgya, amelyet maga hoz létre; így jelölik a Fiút, a Szentlelket és az Atyát. A titkos bölcselet teológusai azt tanítják, hogy emellett minden egyes testrészünk képvisel valamit Istenben; aminek a képmását viselik, és hogy még szenvedélyeinkben is Istent tükrözzük, de mintegy analógia révén. A Szentírásban ugyanis Istennel kapcsolatban olvashatunk haragról, dühről, megbánásról, elégedettségről, szeretetről, gyűlöletről, tréfálkozásról, élvezetről, örömről, méltatlankodásról és hasonlókról. Fentebb pedig valahol már beszéltünk az isteni testrészekről, amelyeket ezekkel összefüggésbe lehet hozni.

⁷⁵ Amelyekkel azonos vonásai vannak.

⁷⁶ Geber: *Summa perfectionis sive perfecti magisterii*, I. 1.

⁷⁷ ZORZI (1525) III. 3. 2; III. 5. 1–4. János 1:12. 1Korinthuszi 3:18.

⁷⁸ Innen a következő bekezdés végéig lásd ZORZI (1525) I. 6. 33; III. 6. 1.

Hermés Trismegistos is megvallja a Szentháromságot; a következőképpen írja le: értelem, élet és ragyogás.⁷⁹ Másutt igének, értelemnek és szellemnek nevezi, és azt mondja, hogy az ember Isten képmására teremtetett, és ez a képmás a Szentháromságot ábrázolja.⁸⁰ Megvan ugyanis benne az értelmes lélek, az éltető ige és a szellem, amely mint valamiféle isteni ragyogás, mindenüvé szétárad, mindent megtölt, mindent mozgat és mindent összeköt.⁸¹

Ezt azonban nem a természeti szellemre kell érteni, amely egyfajta kapocs, melynek révén a lélek egyesül a hússal és a testtel, melynek révén a test él és működik, és egyik testrész a másikra hat – erről a szellemről az első könyvben beszéltünk. Itt a gondolkodó szellemről van szó,⁸² ez mégis valamiképpen testi is.⁸³ Mindazonáltal nincsen sűrű, tapintható és látható teste, hanem a teste a lehető legfinomabb, és könnyen egyesülni képes a bennünk levő magasabb és isteni értelemmel.

Ha megértitek, mit értenek a platonikusok a lélek éteri testén, amely annak hordozója, nem fogtok azon csodálkozni, ha azt mondjuk, hogy a gondolkodó lélek ez a szellem, és hogy van benne valami testi, illetve egy kicsit testi jellegű, amíg a testben van, és azt eszközként használja.

Plótinos és minden platonikus Trismegistost követve három lélekreszt feltételez az emberben, amelyeket felső, alsó és középső résznek nevez.⁸⁴ A felső az isteni, amelyet értelemnek, felső résznek, vagy világos észnek neveznek. Mózes a *Teremtés* könyvében ugyanezt az élet lehetetének hívja,⁸⁵ mely tudniillik Istentől származik, vagy az ő belénk fúvott szellemétől. Alul van az érzékelő lélek, amelyet ők „tükröződésnek”, *eidólonnak*⁸⁶ mondanak; Pál apostol érzéki embernek nevezi.⁸⁷

Közöttük van a gondolkodó szellem, amely összekapcsolja és összeköti a két szélsőt, tudniillik az érzékelő lelket az értelemmel, és mindkét véglet természetével van benne valami közös. Mindazonáltal különbözik a legfelsőtől, amelyet megvilágosodott észnek, értelemnek, fénynek, és legfelső résznek mondanak. Különbözik az érzékelő lélektől is, amelytől az Apostol tanítása szerint Isten igéjének erejével kell elválasztanunk magunkat: „Isten szava eleven és hatékony, áthatóbb minden kétélű kardnál, behatol és szétválasztja a lelket és a szellemet.”⁸⁸

Ahogy ugyanis a legfelső rész sohasem vétkezik, soha nem egyezik bele semmi rosszba, mindig ellenáll a bűnnek, és a legjobbra törekszik, úgy az alsó rész, vagyis az érzékelő lélek mindig elmerül a rosszban, a bűnben és a vágyakban, és a legrosszabb irányba vonja az embert. Erről azt mondja Pál: „más törvényt érzek tagjaimban, és a bűn törvényének foglyává

⁷⁹ *Corpus Hermeticum* 1 (*Poim.*) 12.

⁸⁰ *Corpus Hermeticum* 12 (*Comm.*) 12–13.

⁸¹ *Corpus Hermeticum* 15 (*Asclepius*) 10.

⁸² Galénosnál és Ficinónál ez a gondolkodáshoz szükséges szellem a „lelki szellem”, *spiritus animalis*, szemben a test működéséhez (emésztés stb.) szükséges „természeti szellemmel”, *spiritus naturalis* (ennek Agrippánál is ugyanez a terminusa); a harmadik típus a közöttük levő „életszellem”, *spiritus vitalis*, amely az életerő és az érzések hordozója.

⁸³ Innen eddig: „gonosz démon válik belőle” lásd ZORZI (1525) III. 5. 1; III. 5. 3–4.

⁸⁴ Plot. *Enn.* V. 3. 2–3. *Corpus Hermeticum* 15 (*Ascl.*) 10.

⁸⁵ *Teremtés* 2:7.

⁸⁶ Az εἰδωλον görög kifejezés jelentései: 'látomás', 'szubsztancia nélküli forma', 'tükörben vagy vízben tükröződő kép', és kései használatában 'egy isten képmása, idol, bálvány'. A platonikus idea-tannal összefüggésben itt a tükröződés, lenyomatyszerűség a lényeg.

⁸⁷ 1Korinthoszi 2:14.

⁸⁸ Zsidókhöz 4:12.

tesz”.⁸⁹ Az értelem tehát, a legfelső rész, sohasem károsodik, azonban, ha társait büntetni kénytelen, sértetlenül távozik eredetéhez. A szellem pedig, amelyet Plótinus gondolkodó léleknek mond, mivel természetében szabad, és tetszése szerint mindkét irányba hajolhat, ha folytonosan a fensőbb rész felé hajlik,⁹⁰ végül vele egyesül és boldoggá válik, míg Isten magába nem fogadja. Ha a lenti lélekrész felé hajlik, eltorzul és érdemtelenné válik, mígnem gonosz démon lesz belőle.⁹¹ Eddig tartott az értelemről és a szellemről szóló fejtegetésünk, most térjünk át a beszéd, vagyis a szó témájára.

Hermés Trismegistos úgy véli, hogy az a halhatatlansággal ér fel.⁹² Ugyanis a beszéd vagy a szó az, „ami nélkül semmi sem lett”,⁹³ és nem is lehet, hiszen a kifejező és a kifejezett az kifejezés; és a beszélő beszéde és amit mondanak, beszéd; és a felfogó felfogása és amit felfog, ige; és az író írása és amit leír, ige; és a formáló formálása és amit formál, ige; és a teremtő teremtése és amit teremt, ige; és az alkotó alkotása és amit alkot, ige; és a tudó tudása és amit tud, ige.

Minden, amit mondani lehet, nem más, mint szó, amit egyenlőségnek⁹⁴ mondunk. Ugyanis mindenhez egyenlően viszonyul, ugyanis nem inkább az egyik, mint a másik dolog, mindennek egyenlően nyújtja, hogy azok legyenek, amik, sem jobban, sem kevésbé. Érzékelhető lévén magát és mindent érzékelhetővé tesz, ahogy a fény magát és mindent láthatóvá tesz. Ezért Hermés az ígét az értelem világosságát adó fiának mondja.⁹⁵ A felfogás pedig, amellyel az értelem saját magát felfogja, az értelemmel létrehozott belső szó, tudniillik saját maga megismerése; a külső és hangzó szó pedig annak a szónak a megszületése és megmutatása, szellem-lehelet zengéssel és hangalakkal, amely jelent valamit, amikor a szánkban kijön.

Azonban minden kimondott szavunk és beszédünk, hacsak nem Isten szava által formálódik, a levegővel keveredik, és elenyészik. Isten lehelete és szava azonban megmarad az érzékeléssel és az étellel, amelyek a kísérei. Következésképpen minden beszédünk, minden szavunk, minden szellem-leheletünk, minden kiejtett hangunk teljesen hatástalan a mágiában, kivéve, ha az isteni hang alakítja őket.⁹⁶

Aristotelész az *Égről* című művében és az *Etika* végén megerősíti, hogy csak Isten révén létezhet bármely természetes képesség vagy erkölcsi erény.⁹⁷ A *Titkos tanítások*ban pedig azt állítja, hogy értelmünk, ha jó szándékú és egészséges, igen sokra képes a természet titkaiban, de csak akkor, ha jelen van az isteni erő befolyása, másként egyáltalán nem.⁹⁸ Így szavaink is sok csodálatos dologra képesek, csak Isten szava alakítsa őket; ebben teljesedik be a mi [az isteni szóval] egybehangzó nemzésünk is, ahogy Izajás mondja: „Színed előtt fogantunk, Uram, miként az asszonyok fogannak rendesen férjük színe előtt, és szellemet szültünk”.⁹⁹

⁸⁹ Rómaiakhoz 7:23.

⁹⁰ Plot. *Enn.*: V. 3. 2–3.

⁹¹ Zohár II. 6.

⁹² *Corpus Hermeticum* 12 (*Comm.*), 12. Vö. Ludovico Lazzarelli: *Crater Hermetis*.

⁹³ János 1:3.

⁹⁴ *Aequalitas*. Egyenlőség mellett jelent egyenműséget, egyformaságot, egyalakúságot is. Itt az ige mint idea alapgondolata jelenik meg.

⁹⁵ *Corpus Hermeticum* 1 (*Poim.*) 6.

⁹⁶ Giovanni Pico della Mirandola: *Conclusiones 900, Magicae*, 20.

⁹⁷ Arist. *Cael.* I. 2. 339a; *Nik.* X. 8. 1179a. ZORZI (1525) III. 4. 2

⁹⁸ Ps-Arist. *Secretum secretorum*, 4. ZORZI (1525) III. 4. 2

⁹⁹ Ézsaiás 26:17–18. Ezen a bibliai helyen a „szellem” helyett „üres szél” értendő, és a kontextus inkább negatív.

Valamiképpen ide tartozik az a példa, amely az indiai bölcselek körében hagyományozódott, miszerint Buddha, tanításaik szerzője, oldalából egy szüzet nemzett.¹⁰⁰ Általános vélemény a muszlimok között, hogy a legtöbb azok közül, akiket ők a saját nyelvükön *nefesoglinak* neveznek, egyfajta titkos isteni eredettel, testi együttlét nélkül születnek, akiknek az élete ezért csodálatos és szenvedélytelen, mintegy angyali és természetfeletti. De hagyjuk meg nekik e csacskságokat, hiszen egyedül királyunk, a Messiás, „az Atya testté lett igéje”,¹⁰¹ Jézus Krisztus fedte fel ezt a titkot, és valamikor az idők teljességében még nyilvánvalóbban meg fogja mutatni. Ezért, ahogy Lazzarelli verse szól a *Hermés keverődényében*, a sajátjához igen hasonló értelmet és az

embernek szavakat égi Atyánk adott,
szüljünk isteneket, mint mi vagyunk, olyat,
értelmet nekik Ő adott.

Boldog lesz nagyon is az, ki megismeri
életcélja mi lesz, azt szívesen teszi,
mert már isteni rend tagja lehet csupán,
fenségben nem enyészik el.

Sorstól jött akadályt messzire űzik el,
rontó bajt, nyavalyát lám, tova kergetik.
Álomban jeleket küldve segítenek
szükségben, s a gonosz jussa a büntetés;
jambort dús jutalom várja, parancsaid
így töltik be Atyánk, hiven.
Ők Isten fiai, ők a „diákjai”.¹⁰²

Akik nem a test kívánságából, „sem a férfi akaratából, nem a vérből, hanem Istenből születtek”.¹⁰³ Ez pedig az egybehangzó nemzés, amelyben a Fiú az Atyához mindennemű hasonlósággal hasonlatos, amelyben a nemzett fajta szerint ugyanaz, mint nemzője.¹⁰⁴ Ez tehát értelem által megformált szó hatalma, amelyet a rendelkezésre álló szubjektum megfelelőképpen befogad, miként a mag ágyazódik be a nemzések az anyaméhbe, a születésre készen. Azért mondom, hogy „rendelkezésre álló” és hogy „megfelelőképpen befogad”, mert nem részesedik minden ugyanúgy a szóban, hanem minden másképpen. Ezek tehát a legrejtettebb természet titkai, amiről nem lehet többet nyilvánosan elmondanom.

¹⁰⁰ Jer. Iovin. I. 42. 309. Rhodiginus: *Lectionum antiquarum libri XVI*, VIII. 1.

¹⁰¹ János 1:14.

¹⁰² L. Lazzarelli: *Crater Hermetis*. In HANEGRAAFF (2005) 254. A verssorok felcserélve, más sorokkal vegyesen így: 62–63, x, 65–68, 57–58, 53–56, y. A szerző fordítása.

¹⁰³ János 1:13.

¹⁰⁴ Lazzarelli: *Crater Hermetis*. In HANEGRAAFF (2005) 246.

BIBLIOGRÁFIA

Források

- AGRIPPA VON NETTESHEIM, H. C. (1527). *De incertitudine et vanitate scientiarum atque artium declamatio invectiva*. Köln.
- BEROALDO, F. (1500). *Commentarium in Asinum Aureum Apulei*. Bologna.
- CRINITO, P. (1955). *De honesta disciplina*, ed. C. Angeleri. Roma.
- FICINO, M. (2023). *Három könyv az életről*. Ford. Frazer-Imreg M. Budapest.
- FRAZER-IMREGH M. (2024b). Heinrich Cornelius Agrippa von Nettesheim: Titkos bölcsesség, részletek a II. könyvből. *Új Forrás* 31 (2024/9), 9–13.
- FRAZER-IMREGH M. (2024c). Heinrich Cornelius Agrippa von Nettesheim: Titkos bölcsesség, III. Ajánlás, 1–3. *Orpheus Noster* (2024/2), 107–115.
- FRAZER-IMREGH M. (2024d). Heinrich Cornelius Agrippa von Nettesheim az emberi lélekről és az ember méltóságáról Titkos bölcsélet, III. könyv, 37–40. fejezet. *Orpheus Noster* (2024/4), 93–99.
- FRAZER-IMREGH M. (2025a). Heinrich Cornelius Agrippa von Nettesheim: Titkos bölcsesség, II. könyv, 31–32. fejezet. *Orpheus Noster* (2025/1), 83–87.
- FRAZER-IMREGH M. (2025b). Heinrich Cornelius Agrippa von Nettesheim: Titkos bölcsesség, A szertartásos mágiáról, a vallásról és a babonáról (DOP III, 4–9.). *Orpheus Noster* (2025/2), 88–100.
- FRAZER-IMREGH M. (2025c). Heinrich Cornelius Agrippa az angyalokról és a démonokról. *De occulta philosophia*, III. 17–20. Bevezető és fordítás. *Vallástudományi Szemle* 21 (2024/2), kiadás alatt.
- HANEGRAAFF, W. (2005). *Ludovico Lazzarelli (1447-1500): The Hermetic Writings and Related Documents*. Tempe.
- LADÁNYI L. (1999). H. C. Agrippa von Nettesheim, *Okkult filozófia*, ford. Ladányi L. I. Miskolc.
- LADÁNYI L. (2000). H. C. Agrippa von Nettesheim, *Okkult filozófia*, II. ford. Ladányi L. Miskolc.
- LADÁNYI L. (2014). H. C. Agrippa von Nettesheim, *Okkult filozófia*, III. ford. Ladányi L. Miskolc.
- MAGYAR L. A. (1990). H. C. Agrippa von Nettesheim, *Titkos bölcsélet*, vál., ford. Magyar L. A. Budapest.
- PERRONE COMPAGNI, V. (1992). H. C. Agrippa von Nettesheim: *De occulta philosophia*. Leiden – New York – Köln.
- PICATRIX (2022). *Picatrix. A bölcs célja. Ghāyat al-hakīm*. Ford., jegyz., tanulmányok Frazer-Imreg M. – Hamvas E. Á. Szerk., kisszótár, tanulmány Kárpáti G. Cs. Budapest.
- PICO della Mirandola, G. (2002). *Heptaplus. A teremtés hétszeres értelmezése*. Ford. Imreg M. Budapest.
- PICO della Mirandola, G. (2025). *A végső boldogság hét lépcsőfoka. Bevezetés a keresztény kabbalába*. Ford. Frazer-Imreg M. Budapest.
- REUCHLIN, Johann (1993). *De arte Cabbalistica – On the Art of the Kabbalah*. Translated by Martin and Sarah Goodman. Nebraska.
- RHODIGINUS, Lodovico Celio Ricchieri (1516). *Lectionum antiquarum libri XVI*. Venetiis.
- ZORZI, F. (1525). *De harmonia mundi totius cantica tria*. Venetiis.

Felhasznált irodalom

- BOBORY D. (2016). Egy élet torztükre. Girolamo Cardano: Életem. Ford., bev. Magyar László András. Budapest, Gondolat. 2013. 280 pp. *BUKSZ* 1–2, 3–7. <http://buksz.c3.hu/160102/02.1birboborycardano.pdf> (2025. 05. 08.)
- BOGÁR Zs. (2004). Ezoterikus könyvek – A teljesség felé. *Magyar Narancs*, január 29. 14. https://magyarnarancs.hu/riport/ezoterikus_konyvek_-_a_teljesseg_fele-68441 (2025. 05. 06.)
- FRAZER-IMREGH M. (2024a). H. C. Agrippa von Nettesheim *De occulta philosophiája* eddigi magyar fordításainak értékelése és rövid kutatástörténet – Titkos bölcelet – A világlélek szerepe (részletek a II. könyvből). *Magyar Filozófiai Szemle* 68 (2024/3) 296–304.
- KEEFER, M. (1988). Agrippa's Dilemma: Hermetic 'Rebirth' and the Ambivalences of 'De vanitate' and 'De occulta philosophia'. *Renaissance Quarterly* 41, 614–653.
- LADÁNYI L. et alii (szerk.) (1941). *Kártyaakadémia*. Budapest.
- LADÁNYI L. (1943). *55 pasziánsz. A legérdekesebb egy- és kétszemélyes kártyatürelemjátékok gyűjteménye*. Budapest. <https://mek.oszk.hu/14200/14229/>
- LADÁNYI L. (1944 előtt). *Bridzstanfolyam*. Budapest. é. n.
- LADÁNYI L. – BODNÁR I. (2001). *A nagy Napóleon és még 52 pasziánsz*. Budapest.
- NAUERT, C. (1965). *Agrippa and the Crisis of Renaissance Thought*. Urbana.
- PARAVICINI BAGLIANI, A. (2001). *Le Speculum Astronomiae, Une énigme? Enquete sur les manuscrits*. Firenze.
- PROST, A. (1881–1882). *Corneille Agrippa, sa vie et ses oeuvres*, I–II. Paris.
- ROY, B. (2000). Richard de Fournival, auteur du *Speculum astronomiae*? *Archives d'Histoire Doctrinale et Littéraire du Moyen Age*, 67, 159–80.
- RUTKIN, H. D. (2019). *Sapientia Astrologica: Astrology, Magic and Natural Knowledge, ca 1250–1800*. Vol. I (Archimedes 55), Berlin.
- SCHMIDT-BIGGEMANN, W. (1999). *Christian Kabbala: Joseph Gikatilla (1247-1305), Johannes Reuchlin (1455-1522), Paulus Ricius (d. 1541), and Jacob Böhme (1575-1624)*. The Language of Adam / Die Sprache Adams (Wolfenbütterer Forschungen 84), ed. A. Coudert, Wiesbaden.
- SCHMIDT-BIGGEMANN, W. (2017). *Ésotérisme et Kabbale chrétienne*. Histoire comparée des littératures de langues européennes, (Sous-série renaissance, Vol. II: La Nouvelle Culture – 1480–1520), ed. E. Kushner, Budapest/Amsterdam.
- VAN DER POEL, M. (1997). *Cornelius Agrippa, the Humanist Theologian and his Declamations*, Leiden. 185–224. <https://archive.org/details/corneliusagrippa0000poel/page/n5/mode/2up> (Letöltés ideje: 2025. június 21.)
- ZAMBELL, P. (ed.) (1954). Cornelio Agrippa: Testi scelti, in *Testi umanistici su l' ermetismo*, ed. E. Garin et alii, Roma. 119–162.
- ZAMBELL, P. (1960). A proposito del De vanitate scientiarum atque artium di Cornelio Agrippa. *Rivista critica di storia della filosofia* 15, 167–181.
- ZAMBELL, P. (1968). Cornelio Agrippa nelle fonti e negli studi recenti. *Rinascimento* 8, 173–176.
- ZAMBELL, P. (1992). *The Speculum Astronomiae and its Enigma* (Boston Studies in the Philosophy of Science 135). Latin text and English tr. of *Speculum astronomiae*, Dordrecht (Boston).

SUMMARY

This Hungarian translation is an excerpt from the third book of Heinrich Cornelius Agrippa von Nettesheim's *De occulta philosophia* (On the Secret Philosophy), the ultimate goal of which is the ascension, or the elevation of the human soul to God, i.e. a kind of 'practical mysticism'. The author intended the entire book not only as a handbook of Renaissance magic, but also wanted to restore the assumed ancient meaning of the terms *magus* and *magia*, according to which they denoted a sage who thoroughly knew the secrets of nature and his science, without negative connotations. Although Agrippa incorporates numerous ancient, medieval and contemporary literary and philosophical works into his encyclopedia, he still represents an original epistemological point of view, in that the highest knowledge can only be acquired by those who are capable of it, that is, those who are purified in their souls, and furthermore, every learning process is subordinated to the path of ascension.

Keywords: Agrippa von Nettesheim, Renaissance philosophy, magic, pagan gods, demigods and heroes

Open Access. A cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje és az esetlegesen végrehajtott módosítások feltüntetésre kerülnek. (SID_1)